

FELELŐS SZERKESZTŐ: REINER FERENCZ.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Évenként 26 iv zenemelléklettel.

Egyes szám ára 20 krajczár, zenemelléklettel 30 krajczár.

Szerkesztőség: Váci-utca 3. sz.

Kiadóhivatal: Gránátos-utca 6. sz.

Előfizetési ára:

Egész évre 6 frt. — Félévire 3 frt.

TARTALOM.

ZENE: CANTOR: *Händel György Frigyes.* — MAJOR J. GYULA: *Symphoniam.* — Zenészet hírek.SZÍNHÁZ: DR. BERÉNYI PÁL: *Három premiére.* (Nemzeti színház.) Fr: *A színházi rendezésről.* — Színházi hírek.KÉPZŐMŰVÉSZET: P. JUHÁSZ ÖDÖN: *«Az utánczás a művészetben»* (Bef. közl.) — Képzőművészeti hírek.ZENEMELLÉKLET: SZENTIRMAI ELEMÉR: *Két dal a «Vadgaly»-ból.*

HÄNDEL GYÖRGY FRIGYES.

(1685—1759.)

(Születésének 200 éves fordulója alkalmából.)

Ha a zeneköltők ama sorából, melyet Németország csak 150 év alatt a világnak adott: Bach, Händel, Gluck, Haydn, Mozart és Beethoven közül csak az első kettőt kivesszünk, ezek kénytelenek bevallani, hogy e két férfiú és művei reájuk nézve «nagy ismeretlenek». És mégis Händel az a művész, a kinek genieje a művészetet oly universalis módon ragadta meg és oly magaslatra vitte fel, melyet előtte senki sem érte el s melyet utána senki sem fogja túlhaladni. A 17. és 18. század nagy zeneköltői oly universalis bűvészek hoztak létre, melyek értéküket minden korra és minden népre nézve örökre megtartják és oly soká élnek, mint a klasszikus költők művei: ezer éveken át. Ha a mesterek e műveivel foglalkozunk, önmagunkon fogjuk a zene erkölcsi és tisztító hatását tapasztalni és megtanuljuk belátni, hogy a zene nemcsak gyönyört és szórakozást szerez, hanem azt is, hogy a valódi zeneköltő az igaz, jó és szép apostola és arra van hivatva, hogy a szent szeretet és az isteni vigasz evangéliumát hirdesse a mindennapi élet elkínzott gyermekeinek.

E művek közt a legcsodálatosabb Händel «Messiás»-a, mely egyszersmind a mester oratoriumainak legszebb gyöngye. Nem hiába hasonlították Händelt

Orpheushoz, kiről a monda azt beszéli, hogy csabos hangjai az erdő vad állatait megszelídítették és lantjának pengetésén a bércek sziklái és alaktalan tömegei rendez városokká alakultak. Händel tökéletes uralkodó volt a hangok világában; az emberi érzelm minden kifejezésére tudta azokat használni, a legmélyebb, a szívzaggató fájdalomtól a lángoló lelkesült-ségig.

Vessünk egy pillantást oratoriumaira, melyek számára ő egészen új stílt teremtett. Az oratoriumnak a középkoron át egészen Schultzen Henrikig egyházi jellege és célja volt. Még Bach is, ki az általános emberi és keresztényi magaslatán állt oratoriumaiban, az egyházi zenének hódolt. Händel ellenben az oratoriumot vallásos époszszá változtatta át, mely inkább ideális drámai, mint speciális egyházi jelleggel visel magán. Még a «Messiás» is inkább keresztény éposz, mint tulajdonképi egyházi zene. Nem dogmatikai szempontból, mint pl. Bach «Mattiás»-passiója, van Händel «Messiás»-a alkotva, hanem tisztán történeti, általános emberi szempontból. Az első rész küldetését, születését, a második kinszenvedését, halálát, feltámadását, tanainak elterjedését, a harmadik az ítélet megtartásához való visszatérését tárgyalja.

A «Messiás» Händel legelterjedtebb és legnépszerűbb oratoriuma. De a mester többi oratoriumai: *Esther, Deborah, Athalia, Judas Makkabäus, József, Józsu, Zsuzsanna, Salamon, Jéphtha, Saul és Samson*, melyek szinte nem egyházi zeneművek, hanem nagy hőskötemények és epopeák is nagy kedveltségnek és gyakori előadásnak örvendnek. Hasonlóképen, mint az «Iliás» és az «Odyssea» az ó-görög világ mondakörében, úgy ez oratoriumok anyagai is az ó-zsidó világnézet talaján haladnak és Jehova nagy csodatetteit dicsőítik, melyekkel kiválasztott népét oltalmazta és megmentette. Hogy Jehova az új testamentum istenével azonos, azt mondani sem kell. Az isteni elem éppen csak mint a világrend hátere fordul elő, mint pl. *Saul, Ester és Salamon*-ban. Ez utóbbi csupán Sába királynőjének látogatását tárgyalja a bölcs és pompázó királynál az épületes és egyházi idea teljes hiánya mellett. *Józsu, Jéphtha, Judas*

Makkabäus és *Samson*-nál inkább az epikai hős, mint a vallásos idea a központ. Ugyancsak az epikai zeneköltőre találunk Händel *Alexanderfest, Herakles, Semelé, Belzazar* és *Acis és Galathea*-jában. Az egyházi kompozíciót csakis Bachnál lehet tanulmányozni. Händel tagadhatatlanul universalisabb. De az a körülmény, hogy életének nagyobb felét az operának szentelte és csak utolsó harmadában ment át az oratoriumhoz, is elég világos jel művészi céljaira nézve. Händel a zenében az epikai stílt megalkotója. Az oratorium Händel által alkotott alakban az a zenében, a mi a hőskötemény a poézisban.

Elődeitől is az különböztette meg legélesebbt en, hogy nem szorítkozott csupán vallásos anyagra. Az oratorium komponistái Lúthertől egészen Schützsig a passióhoz tartották magukat. Ugyanezt teszi Bach is, ki karácsonyi oratoriumában pregnans lyrai formával határozottan egyházi kompozíciónak vallja magát.

Händelt tehát a zeneművészet egy egészen új stíljének teremtőjeként kell tekinteni. Addig csupán drámai és lyrai zenét ismertek, mert a templomi oratoriumok is határozottan lyrai természetűek. Händel az epikai stílt, egyáltalán a zenei époszt alapította meg. Ő a zenében az, a Ξ Homér a költészetben és épp oly utólréhetetlen, mint amaz.

A ki Händel oratoriumait előadva vagy hallgatva nem élvezheti, az ne mulasztja el zongora-darabjaival megismerkedni. Suitjei és fugái a régibb kompozíciók remekei. Inkább derültek, brillansak, kedvesek, mint mély kedélyűek, mint Bach kompozíciói. Bach művei nehézségeiknél fogva nehezen nyílnak meg előttünk, míg Händel felette népszerű és nagyobb körre hat ki. Melodiai gyakran a népdalokra emlékeztetnek, gyujtanak a tömeget pedig magukkal ragadják. A népszerűség könnyű elérése is az epikusra vall. Nem az egyesek, hanem a tömeg értelméhez fordul, a nemzeti összetartozóság érzelmét kelti fel, a nagy tettek utáni vágygal együtt. Innen az elfogadott szokás, hogy nagy nyilvános zene ünnepélyek alkalmával nem Bach, hanem Händel oratoriumait adják elő. Így van ez Német- de különösen Angolországban.

És Angolország hatása nagyon meglátszik Händel művein. Az angolok erős nemzeti érzülete, a politikai szabadság, mely az egyesnek nagy önállóságot szerez, működtek közre Händelnek nagy mesterré való megérlelésénél.

Még a tenger fenséges és hatalmas benyomásai is visszatükröződnek az «Israel Egyiptomban» oratorium karaiból. Az oczeán zenei leírása csak oly mesternek sírülhet, kinek a tenger bizalmas eleme lett. Tehát nem oly jogosulatlan az angolok buzgó vindikációja, melylyel Händelt magukénak vallották, midőn szóbot emeltek neki a westminsteri székesegyházban közel Shakespearehez a legnagyobboldog angolhoz.

Händel 1685-ben született február 23-án (tehát 27 nappal előbb mint nagy kortársa Bach), Halle városában a Saale mellett. Apja brandenburgi titkos komornok volt és 62 éves korában vette el második házasságban Taust plébános 32 éves leányát. Händel György Frigyes volt e boldog házasság egyetlen fia, miután az idősbik mindjárt születése után meghalt. Már kora ifjúságában nagy hajlamot és szeretetet mutatott a zene iránt. De miután akkoriban Németországban a zene után megélni nem lehetett, az apa pedig a késői fiával nagyra tört, megtiltotta neki a zenélést. A természetes hajlam azonban erősebb volt az apai tilalomnál. Egy rokona megszánta a fiút és egy klavikordiumot tettetett fel a padlásra, hol gyakorolt, a nélkül, hogy a gyenge hang elárulta volna. Weissenfeld herceg végre kieszközölte Händel atyjánál az engedélyt, hogy tanulmányai mellett a zenét is kultiválhassa egy zeneitanító vezetése mellett. 12 éves korában tette meg első művész-útját Berlinbe, hol az udvarnál nyújas fogadtatásra és buzdításra talált. Nem sokára meghalt atyja, kinek utolsó kívánságára mégis visszatért Halleba, és beiratkozott az újonnan alapított egyetem jogi karába. A mellett orgonista állást is vállalt s komponált. 1703-ban örökre hátr fordított a jognak és követte legyőzhetetlen hajlamát. Akkoriban Hamburgnak volt a leghíresebb operája. Oda ment tehát Händel és a színházi zenekarban a második hegedűt játszotta. Itt ismerkedett meg Matthesonnal, a német színházi tenoristák legesejével. Az ismeretség eleinte hasznos volt Händelre nézve, de később tühretetlen, mert Mattheson kiállhatatlan módon kezdte a protektort játszani. Egyszer így össze is kaptak a nyílt vásártéren; Mattheson karddal támadta meg Händelt, ki csakis botjának köszönhette életét, melyen a kardpenge lesiklott. Hamburg számára írta első operáját *Almirát* és egy passió-kantatét. 1707-ben Florenzben találjuk. Írt is e városnak és Velenczének néhány operát, melyek nagy sikert arattak. Rómában *Il trionfo del tempo* című allegoriáját írta. Az olasz út eredménye az volt, hogy Händel ott tanulta meg a szép melódiának a kontrapunktikus stílyvel való egybeolvasztását. Innen Hannoverbe ment karmesternek, később Londonba, hol *Rinaldo* operájával szívüket hódította. Az utrechti békére írt *Te Deum* által elvesztette a választó-fejedelem kegyét, ki a protestánsokra nézve káros békeszerződés gloriifikációját nem tudta a mesternek meg-

bocsátani és csak 1717-ben békült ki vele, midőn egy themsei sétacsolnakázás alkalmával «Wassermusik»-ját hallotta. Alást nem kapván, Cannonsba ment Chandon herceg hívására, kinek zenekara számára gyönyörű kantatékat írt, így készítve elő magát az oratoriumra. Ettől kezdve 20 évig az operával foglalkozott.

Törekvése a komoly operastyl meg-alapítására irányult és ezzel összeütkezésbe jött az olaszokkal. Ezek a perfid nemességgel új opera-akadémiát alapítottak. Händel addig küzdött e hatalmas párttal, míg azoknak sikerült Händel előadásait betiltani. Ez megtörte a nagy mestert. Betegen lesújtva ment Aachenbe a forró fürdőket használni. Újult erővel ment Londonba és kezdődik működésének új iránya.

Egyszerre elfordult az operától és fenséges oratoriumainak szentelte magát. Ezzel aztán visszatértek a boldog napok is. Irhonban ünnepelték, Londonban tódultak oratoriumaihoz, míg az udvar mindenkép kiténtette. Említésre méltó az, hogy Händel 24 nap alatt komponált *Messias*-át egész életében csakis jótékony célokra adatta e ő. *Jephta* komponálása alatt szeme szenvedni kezdett és nem-sokára, hasonlóképen Bach sorsához, egészen megvakult. Ezután csupán csak orgonált az ő rendes évi 12 oratorium-hangversenyén. Az 1759-ik év nagypéntekén, április 14-én a *Messias* nagy előadás előtt nyolcz nappal halt meg.

E rövid vázlat talán enged némi betekintést Händel művészi és emberi világába. Genije nagy és általános volt. Ezt egészen csak akkor látjuk világosan, ha meggondoljuk, hogy sok oratoriumában egy és ugyanazon thémát: a leigázott népek egy kebelében támadt hős által való felszabadítását dolgozza fel. De milyen különféle mégis a feldolgozás! Mindig talált új oldalakat, a hang új beszédét az emberi kedély kifejezésére a leghatalmasabb árnyékolással festi. E tekintetben csak Rafaelt lehet hozzá hasonlítani, a ki a szent anya és Jézus ismételt alakításával sem mérítette ki magát. A hatalmas, lélekemelő dícsdal, melylyel Händel *Judas Makabäus*-ában a felszabadított nép hősét fogadja: «Im, itt jön, díszítve babérral» 1851-ben annyira lelkesítette Bergér olasz költőt, hogy így kiáltott fel: «E dalt éneklendi egykor Olaszország, midőn hősét a Capitolumba kíséri, kinek egységét, szabadságát és feltámadását köszöni.» CANTOR.

SYMPHONIÁM.

AMBÁR szándékom volt ezen a zenekedvelők által előadott művem költői alapját elhallgatni, vele csupán a zenei hatásra törekedni, mégis egyrészt barátaim buzdítása folytán, másrészt e műben felmerülő szokás és szabálytól eltérő momentumok motíválása céljából indítva éreztem magam a következők elmondására.

A zenevilágban igen eltérő nézetek uralkodnak a zeneköltemények szövegének eszmei tartalmát illetőleg. Némelyek köteteket írtak össze, melyek Beethoven symphoniáit képekkel, leírásokkal, magyarázatokkal illusztrálják. Mások ellen-

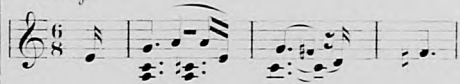
ben semmiféle szöveget nem keresnek és a szövegnek létezését tagadják. A való azonban, mint rendszeren, itt is középpont fekszik. A szerző előtt itt öntudatosan vagy öntudatlan tiszta vagy homályos képek merülnek fel az élet köréből, melyek rendszeren mindig befolyásolják fantáziáját és a szerző forma érzékétől concessiókat követelnek, a zenemű célját tisztán logikus szerkezetében, kerek formájában és hangulatot gerjesztő hatásában keresik, és e célzt vesztélyeztetve látják az idegen elemként közbe lépő szöveg eszmei tartalma által.

Azok ellenben, kik a szöveg eszmei tartalma mellett küzdenek, a zenemű értékét éppen e tartalom által emelve látják, annyira, hogy véleményök szerint még a zenei forma tekintetében tett concessiók is általa ellensúlyozva vannak.

Nézetem szerint mindkét felfogásnak meg van a maga jogosultsága. Ha a zeneszerző alkotó ereje képes egy szövegnek eszmei tartalmát oly műben megvalósítani, mely tartalom által a zenei követelmények ellen nem vét, úgy a gondolt eszme a zenemű értékét csak növeli. Ha ellenben e zenei forma a műnek alapját képezendő eszme által sérülést szenvedne, úgy indokoltabb tisztán zenei szerkezetben keresni a feladat megoldását.

E felfogásnak megfelelőleg iparkodtam symphoniámat megalkotni. A symphonia visszatükrözötteti az egyéni lét fölötti törpenkedést. A kérdés «miért léteznünk ezen moivumból fejlődő panaszban nyer kifejezést.

Largo.

Miután a panasz előjátékképpen elhangzott, folytatólag illusztrációt nyer. A könnyelmű ifju, ki életbe lépve (a) nem törődik barátai, rokonai intéseivel (b),

Allegro.

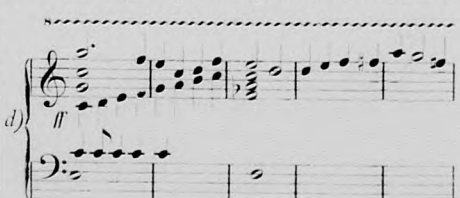

az ifju keblet hevítő eszmék, remények egymásután következnek. Pályafutása kezdetén egy új érzelmet tanul ismerni, a szerelmet (c). A szerelem őt a boldogság

Cello.

legmagasabb régióiba ragadja. A szerelem ittasságára (d) a régen hallott intések,

melyeket felébreszt benne maga az élet. Itt az első tétel kifejeletében tapasztalatai, ébredése a reményekkel, eszményekkel harcra vívna. Majdnem fölülkerekedik a józanság, de íme, éppen a lét szomorúsága visszaüzi az ifjú ábrándjai körébe. Mintha azt gondolná: ha ilyen az élet, nem akarok tudni sem róla, hadd ringassanak el újra álmaim, lenne ébredésem bárminő is. És újra kél az ifjú, szívja magába a csalfa remények, érzelmek mérget. De hasztalan, a kijózanodás el nem marad és az ifjú férfivá ébred. Megcsalt reményekkel, szétromlott eszményekkel lép a férfikorba. A tétel bezáródik a lét feletti panasz ismételtével.

A második tétel a férfi munkásságát, buzgalmát rajzolja. A férfi (e) megve-

Allegretto,

téssel tekint vissza lefolyt éveire, együgyű ifjúkori eszményeire, meyerket meghazudolt az élet.

A munka és a munka vidámsága árasztják el e tételt. A férfikor nem töpreng a lét kérdései fölött, a munkában leli célját.

Azután jö az aggkor. Vele jö a mult emléke, felmerülnek megoldatlanul maradt kérdések. A karszékben heverő, az élet viszontagságai által kimerített ősz visszapillant elmúlt ifjúkorára, vele tünt esábitó reményekre.

Elfelede e reményeket, mert a munka láza feledtetett mindent. De most a pihenés magányában nincs többé feledés.

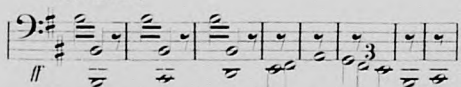
És a szétzüllött remények emlékével együtt elvonul előtte egész életének hasztalan törekvése, érzelmei mind keserűbbé válnak, míg nem tudatára ébred ama hatalomnak, mely szétrombolt mindent: a sorsnak (e). Csakhogy egy élet vissza-

Allo fess.

pillantása, egy élet küzdelmeinek porba tiprása vezethette őt a sors tudatához. Miben keresse most támaszt? Nincs hátra más, csak a megnyugvás és kibékülés a sorssal. És mit még nem talált addig, újra a jövőben keresi. A valóság, a hit nyújtja vigasztát a túlvilági lét élesíti reményeit és feltűnik előtte az öröklét gyönyöre. — De az öröklétet a halál választja el e földi létől és rémüve borzad a halál elől (h). Hasztalan kap-

Tromboni,

Simpani.

kod bármi után, a halál elől nincs menekvés. Még egyszer érzi a sors végtelen hatalmát, saját törpeségét és bámulattal, csodálattal az örök végtet iránt megnyugszik a létben.

Az itt elmondott határozott eszmeként lebegett előttem a symphonia megalkotásakor. Álláspontom jogosultságát behatóbban vitatni máskorra tartom fenn magamnak.

MAJOR J. GYULA.

Lapunk mai számával veszik tisztelt előfizetőink zenemellékletként Szentirmay Elemérnek legújabbban megjelent és Gerő Károly «Vadgalamb»-jához irt dalai közül két kiválasztott darabot.

ZENÉSZETI HÍREK.

~ A BŐJTI HANGVERSENYEK sorát Ney Dávid a kir. operaház közkedveltségű tagja kezdte meg, ki is február 20-án Rosé Ede gordonkaművész közreműködésével tartotta igen érdekes balladestélyét, a melyen csakis Löwe Károly balladáit kerütek előadásra. A hangversenyző ez alkalommal ugyan túlságos bőkezű volt a jó nyújtásban; mindössze hét balladát énekelt, a mi pedig épp úgy a közönségre, mint a hangversenyzőre fárasztóan hatott. Ney Dávid szép és erőteljes hangját a daliródalom e gyöngyeiben is érvényesítette. Sok érzelmes és művészi felfogással énekelt «Das Wiesenfest zu Gent», «Hochzeitslied», «Archibald Douglas», «Die schwarze Augen» című balladákat. Legnagyobb hatást «Odins Meeresritt» és «Wirthins Töchterlein» című balladákkal ért el, és épp e két ballada választásáért, a mely Ney úr jó ízléséről tanúskodik, valóban köszönetet érdemel a hangversenyző; a bő tapsot és elismerést pedig, melyben szép előadásáért részesült, meg is érdemelte. Rosé úr négy apróságot játszott, úgymint Stradella «Air d'église», Roemer «Sérénade du savoyard» Poltermann egyik Andanteját és Popper Gavotte-jét. Rosé úrról csak újra elmondhatjuk, hogy benne csatlakoztunk. Ez alkalommal is tapasztaltuk, hogy hangja nem nagy, és intonációja nem tiszta. Stradella «Air d'église»-ben pedig a tempót nagyon gyorsan vette, az pedig a darab jellegének sehogyan sem felel meg. Különbösen a szép számmal jelen volt közönség Rosé urat is minden szám után megtapsolta.

~ A PHILHARMONIKUSOK pénteken este február 27-én tartották a kir. operaházban negyedik hangversenyüket, Rappoldi Ede hegedűművész közreműködésével. A hangversenyt Beethoven «Coriolán» nyitányával kezdték meg. Ezután Rappoldi Ede Joahim magyar hegedűversenyt kifogástalan technikával és meglepő tisztasággal játszta; de csakis ezen tulajdonságaival tudott Rappoldi közönségünkre hatni. Játékában nincs se szenvedély, se melegség, ezért nem tudta közönségünket elragadni. Nálunk már Joachim játszotta e hegedűversenyt, és rendkívüli sikert aratott vele. Csakhogy Joachim nem csak technikai tökélyvel, hanem valódi művészi mély értelemmel tolmácsolta e különben rendkívüli nehézségű hegedűversenyt. Liszt «Tasso» című szimfoniai költeménye nem az újabb művei közé tartozik a mesternek, de talán azért is a jobbak közé; jobb és szebb, mint akár az «Idealen», «Les préhudes», «Mazeppa» vagy a «Humenschlecht». A «Tasso» két részből, úgymint a lamento és a trionfo-ból áll, melyet egy olasz

dallam leng át. Liszt e szimfoniai költeményét mesterileg hangszerelte. Philharmonikusaink elismerést érdemelnek, hogy megismertették vele a közönséget. Liszt különben egy újabb trionfo-részt irt, «Le triomphe de Tasso» cím alatt, melyet 1877-ben New-Yorkban adtak elő és rendkívüli hatást csinált. Ezután Rappoldi Bach S. J. Praeledium és Fugáját adta elő, a mely darabokkal jóval nagyobb hatást ért el, mint Joachim hegedűversenyével. A hangversenyt Brachms (D-dúr) szimfoniájával fejezték be. Méltó befejezése ez érdekes estének.

~ A KRANCSEVICS-FÉLE VONÓS NÉGYES társaság, mely Krancsevics, Pinkus, Sabbathiel és Rosé E. urakból áll, márczius 4-én rendezte első zeneestélyét. Előadják Scholz B. egy quartettjét (elsőször), quintettet op. 87. Mendelssohntól, és egy Beethoven-féle zongoratriót op. 70, 2. sz. A későbbi quartett-estélyek programjába Bazzini és Cherubinitól is vesznek fel quartetteket: Bachnak egy zongora-hangversenyét. (D-moll) a zeneszerző születése 200-dik évfordulójának utóünnepélyeként fogják előadni Deutsch Vilmos úrral.

~ MAJOR J. GYULA fiatal zeneszerző és lapunk munkatársa, ki első nagyobb szabású kompozíciójával, a zenekedvelőknél előadott szimfoniájával is tiszteséges sikert aratott, jelenleg egy oratoriumon dolgozik.

~ KLINGER SÁNDOR zongoratanár tanítványával a «Halmi árvák» javára holnap, hétfőn hangversenyt rendez a vígadó kis termében Willmouth Bódog gordonkaművész és Strümpfler J. hegedűművész közreműködése mellett a következő műsorrall. 1. Thern «Magyar induló», két zongorán 12 kézre, előadják: Stiffi Ferencz és Róza. Freund Gusztáv, Teitlbaum Gizella, Brandl Rezső és Décsy Eugénia. 2. Clementi «Sonata»: Décsy Károly. 3. Rubinstein «Tánc»: Bak Hermina. 4. Schytte «Vogelgezwitscher»: Freund Gusztáv. 5. Beethoven «Rondo G-dúr»: Fischer Béla. 6. Lachner «Sonatina»: Teitlbaum Gizella (7 és fél éves). 7. Beethoven «Rondo G-dúr»: Thein Regina. 8. Scarletti «Sonata»: Stiffi Ferencz. 9. a) Klinger «Elégia», b) Zichy gróf «Valse d'Adèle»: Biermann Gyula, utóbbi balkézrel játszva. 10. Haydn «Trio A-dúr»: Décsy Károly. 11. Raff «Caprice»: Stiffi Róza. 12. Kirchner «Polonaise» két zongorán négy kézre: Bak Hermina és Klinger.

~ SZENTIRMAY ELEMÉR legújabb szerzeményei, melyek a «Vadgalamb» népszínmű összes dalainak második füzetét képezik, megjelentek a «Harmonia» társulat kiadásában díszes kiállításban. A füzet a népszerű s hazánk határain túl is előnyösen ismert dalköltő sikerültebb művei közé tartozik s a következő dalokat tartalmazza: 1. «Nádkerítés kidült, bedült oldala» 2. «Szólit a furulya» 3. «Kék a kötöm kerületi» 4. «Sötét felhők beborítják» 5. «Az én rózsám juj-juj» 6. «Jó az Isten» 7. «Nem kívánok én egy tavaszt» 8. Gyűjtik a csordákat» 9. «A világ megátkozott» 10. «Olvad a hó». A címlapon Pálmay Ilka színezett jellemképe van alkalmazva gyönyörű kivitelben.

~ A M. KIR. OPERAHÁZ IGAZGATÓSÁGA azoknak a támlásszék-bérlőknek, kik he-

lyeiket f. évi április és május hónapokra is kibérlék, a téli negyedévben (október—december) helyeiket biztosítja.

~ A GUILLOT DE SAINBRIS igazgatása alatt működő *Société de chant classique* február 14-én felette érdekes hangversenyt adott, melyen a következő ritka darabok kerültek előadásra: 130. *Zsoltár* Bachtól; *Les Bayadères* Cateltól; *Salve Regina* Haydntól; Ária és terzett Méhul *Sancho Pansa*-jából; Első felvonás Bizet *Les pêcheurs de perles*-jéből; ária és terzett Méhul *Une folie*-jéből.

~ ÚJ KETTŐS CSILLAG tünt fel a hegedűművészet egén Clotilde és Adelaide Milanollo nővérek személyében, kik a negyvenes években oly nagy hírű Tereza és Maria Milanollo unokahúgai és kik első turini fellépésük alkalmával nagy diadalban részesültek. A 15 éves Clotild és a 12 éves Adelaide a híres két Milanollo nővérek egyik bátyjának a leányai és szintén Saviglianóban születtek Turin mellett.

~ A BÉCSI ZENEKEDVELŐK EGYLETE 23-án adta elő Richter János karnagy vezetése mellett Händel «Saul» című oratoriumát, a szerző születésnapjának 200. évfordulója emlékére.

~ A NIZZAI ÚJ OPERAHÁZAT február hó 8-án nyitották meg. Az új ház a négy év előtt leégett régi helyén áll és 1500 nézőt fogad be, építési költségei hatszáz ezer frankra rugtak. A megnyitás estjén Verdi *Aidá*-ját adták elő.

~ KLEINMICHEL romantikus víg operája Danzigban ritka nagy sikerrel adatott elő február 11-én.

~ IRENE MORPURGO olasz zeneszerzőnő első operája a fiorenzi Salvini-színházban elég tetszéssel találkozott. Mondani sem kell, hogy a vezénylő széken ülő hölgy épp oly szokatlan, mint érdekes látvány volt.

~ SOLÉ nevű fiatal francia zeneszerző «*A qui la pomme?*» című egy felvonásos operettjével Nantesben, korán nagy felütést keltett.

~ A LIPCEI GEWANDHAUS kilencedik hangversenyén az alábbi művek kerültek előadásra. Nyitány Mozart Varázsfuvolájából. Hegedűverseny Mendelssohn Bartholdytól, előadta Sarasate; Scherzo zene-karra Goldmarktól; Románz Reineckettől, *Allegretto appassionato* Guireaudtól (új), előadta Sarasate; Simfonia (2. sz. C-dur) Schumann Róberttól.

~ MAGDEBURGAN új romantikus operát adtak elő Rehbaum Theobaldtól igen jó sikerrel.

~ A PÁRISI OPERA tagjainak fizetéséről hozott a «Pester Lloyd» mult heti száma néhány példát. Adjuk bővebben az érdekes kimutatást. A legnagyobb fizetést nem Madame Krausz húzza, hanem Lassalle a baritonista, ki 180,000 frank fizetést kap. Utánna következik Madame Krausz 275,500 frankkal, Isaac altistanó 80,000 frankot kap, Salamon tenorista 70,000-et, Richard k. a. 60,000-et, Dere-sius bassista 60,000-et, Sellier tenorista 66,000 frankot. Gailhard a mostani igazgató, baritonista korában havonként 6000 frkot kapott, Faure Vaucorbeil alatt havonként 15,000 frankot; a párisi opera napi költsége 20,000 frank, melyet az állami subvenczió mellett még 10,000 frankkal kell fedezni. Az igazgatók most

pedig elhatározták, hogy csak úgy tartják meg a régi tagokat, ha a fizetések lényeges rövidítésébe beleegyeznek.

~ BECK, a híres baritonista helyét a stuttgarti udvari színháznál Naviaszky foglalta el.

~ MERELLI impressario Bécsbe érkezett, hogy az olasz staggione dolgában Tatarci igazgatóval értekezzen. Kezddik az olasz saison április 7-én *Traviata*-val, melyben Theodorini signora debutál. Még a következő operák vannak kitűzve: *Lucia* (Fohström k. a-nyal), *Rigoletto*, *Borgia Lucrezia*, *Alvajáró*, *A puritánok*, és a Bécsben még ismeretlen opera *Ruy Blas* Marchettitől. Theodorini és Fohström kisasszonyokon kívül még Ravelli tenorista, Padilla baritonista és Pinto bassista vannak szerződve.

~ A KREMONAI HEGEDŰK készítésének titka, mint már lapunkban egyszer említve volt, nem mesteri fogáson alapul és nem is a híres kanadai balzsamfa anyaga az egyetlen, melyből a kitűnő hegedűket lehet készíteni, a mint azt Schradieck tanár akarja bizonyítani. A legújabb kutatások azt tették bizonyossá, hogy a kremonai hegedűk gyönyörű hangjának coefficiente a máz volt, melyvel Amati és Stradivari a hangszereket bevonták. E fémazt most *Radivanovszky* orosz műszaki alezredes ismét fel-találta a sokat említett balzsamfa enyvében. E fa, melynek botanikai neve *Abies balsamea* (Abies balsamifera Mich. 1 t. 13 Rich. Conif. t. 16 — Lamb. of Pin. 1 t. 31 Pinus balsamea Lin.) a mult század közepe felé de facto kihalt Felső-Olaszországban és most csak Kanadában és Virginiában található fel. És most már bizonyos, hogy a hegedű-készítés új korszakba fog lépni.

HÁROM PREMIÈRE.

«*A harmadik*». Dramolet 1 felvonásban. Irta Hetesi József és Hetenyi Béla. «*Az aranylakodalom*». Dramolet 1 felvonásban. Irta Almási Tibamér. «*A bálkirálynő*». Vígjáték 1 felvonásban. Irta Berczik Arpád. Mind a három február 20-án került először színre a nemzeti színházban.

HA A KÖZÖNSÉG bírálata véglegesen döntő lehetne egy színdarab sorsára, akkor mi reprodukálva a nemzeti színház mult heti három premiere-közönségének kikiáltott kritikáját, a következőkben mondatnánk el véleményünket a fent elősorolt három darabról: «*A harmadik*» közönséges összeférczélése eleséptel poetikus motívumoknak; «*Az aranylakodalom*» unalmas elbeszélése két ember élettörténetének; «*A bálkirálynő*» a legkedvesebb tendenciózus vígjáték, mit magyar író évek óta produkált, sőt messze felülmúlja Berczik nem rég színre került komoly követelményeket arrogáló darabját a «*Protekciót*» is.

És ha mi föladatunknak más egyebet nem tekintenénk, mint pusztán kategorikus ítéletet mondani valamiről, nem igen volna okunk lényegében is sokat változtatni a mondott nézeteken. Ha mi is csak a tetszés, vagy nem tetszés után ítélve mondatnánk bírálatot, a fent előso-

rolt nézeteket csekély változtatással mi is elmondhatnók; mert valóban «*A harmadik*» című kis dramoletben alig van egy fordulat, alig egy kifejezés, a mi a régen közhelyvé nem vált; «*Az aranylakodalom*» első megjelenésében annyira untatott, hogy a szerző kénytelen volt egyes helyeken rövidíteni; és «*A bálkirálynő*» annyira csiklandozta idegeinket, hogy a nevetés nem egyszer könyeket csordított szemünkből. De hát nekünk nemcsak annyit kell mondanunk. Nekünk ki kell tüntetnünk azt is, hogy az első darabban miért voltak a közhelyek annyira kirívók; nekünk meg kell értelmeznünk, hogy miért volt a második unalmas; nekünk ki kell mutatnunk, hogy a hiányok mellett, mik voltak azok a jelességek, melyek a darabokat életre segítették, és nekünk meg kell értelmeznünk azt is, hogy miért lehetett a harmadiknak csak sokat, csak könyszakadásig kacagni, és a ki így kacagni nem tudott, az néma volt és csodálkozott!...

És midőn mi a mondott körülmények elhatározó okait kutatjuk, önkénytelenül is eszünkbe jut az, hogy nálunk nem tudnak vígjátékot írni, mert nem tudják a komikumnak élető világát, a szellemest, mint a vígjáték vezérmotívumát darabjukba bevezetni. A magyar vígjátékokban van ugyan komikum, de érdes, csízszóiatlan; a mi belőlök a humor édes mosolyát fakasztaná, hiányzik. E kardinális hiba benne van már a magyar vígjátékban fejlődése óta, mert mi nem a francziákhoz vagy az angolokhoz, a vígjáték igazi mestereihez jártunk iskolába, hanem Kotzebue és Benedixtől tanulunk és a német Naseweisheit bölcselkedésével neveltettük meg alakjainkat. Ebből az iskolából nőttek Szigligeti alakjai, fejlődtek Szigeti József vígjátékai; csak Csiky Gergely tudott ez elemek közé újat vegyíteni, de ez sem volt a szellemes, hanem a durva, a kemény és legtöbbször a karrikatura.

De míg a szellemes hiánya nagyobb koncepczióknál legtöbbször pótolható, vagy legalább törhetőleg nélkülözhető addig kisebbszerű alkotásoknál, mint akár az egyfelvonásos dramoletok, akár az egyfelvonásos vígjátékok, banálissá válik. Mert a nagyobb koncepczióknál egy egész világgal állunk szemben. Látjuk a cselekvés fejlődését, benne élünk a bonyodalomban és átérezzük a kifejelett költői törvényszerűséget; látjuk ezek mellett a jellemek fejlődését és mérlegelve tetteik rugóinak jelentőségét, mintegy magunkban is átéljük a fejlődés különböző stadiumait. De az egyfelvonásos színművekben mindennek csak nyomai vannak. A mi itt tényleg megtörténik, annak ott csak látszatát látjuk abszorbálva. Gondoljuk csak, hogy van expoziczió, bonyodalom meg kifejelet, pedig tényleg nincs egyéb, mint a csomó és annak kettészakadása. És nem is lehet több. Az egyfelvonásos színmű írójának egy fejlődő cselekvénynek elejétől végig való lebonyolítására nincs tere, nincs ideje; az expozicziót, mint egy drámai hallucinációt, kihelyezik és csupán mint benyúló cselekményt becsöppentik a darabba. Az egyfelvonásos színmű írója úgy áll egy mindenképen szerves és tel-

jes színműírójához, mint rajzíró a regényíróval szemben. A rajzban is meg kell lenni mind annak, a mi egy regény cselekvényében benne van, tényleg pedig nincs egyéb, mint egy jellemrajza, melynek perspektívájában egy egész élet mozog, egy szerves történet jelenetei játszódnak le.

És a mi a rajz írójának e bűvölő erőt megadja, az nem egyéb, mint egy találó, szellemes fordulat; az az egy momentum, melyben egy szó, egy hang elegendő arra, hogy a regényíró fejezeteit, lélektani tárgyalásait a kétségbevonhatatlanságig illusztrálja. Az egyfelvonásos színművek egyedüli életető eleme hasonlóképpen az ilyen egy szó, az ilyen egy hang. Emlékezzünk csak vissza Gringoirera, a dramoletek e legkiválóbbikára, hol emberi élet sorsát dönti el e szellemes feladatnak: «Nyerd meg a leány szívét» naív megoldása. Mivé lett volna e darab, ha Bauville azt tűzi ki feladatául, hogy majd a zsarnok XI. Lajos elé hurcoltatja Gringoiret, elénekelte vele az akasztottak balladáját, azután előszedi a szívmelegítőt minden eszközt, hogy ürügyet kerítsen a szegény ördög megkegyelmezésére? Eppen úgy járt volna, mint járt az egyfelvonásos «Harmadik» két szerzője, midőn a drámai csomó megoldásához neveltséges módon lágyítják meg a lovagias angol szívét. Eltekintünk itt attól, hogy ez a lélektani változás egyike a legnagyobb önkénynek, mit író magának megengedhet, egyúttal a legszellemtelenebb megoldás, mivel egy felvonás szűk határai közt a néző megütközése nélkül drámai conclusiót lehet elosztani. Nem lehetett volna-e a pedans angol hóhortját mással meggyógyítani, mint csupán azon körülmények feltalálásával, melyek oly közel feküdtek, hogy bárki is megvetette volna? Hiszen apát az apai szeretet képének felmutatásával gyógyítani oly homeopathikus drámai motívum, melylyel Eulenspiegel és a Hanswurst, vagy Kotzebue élhet, de melylyel Pailleron korában már élni nem szabad. Különben, dacára az elhasznált régi motívumoknak, a mese elég csinos, és a tetszetős dialogizálás ösztönösen mondatja velünk a fiatal szerzőknek forwer!

A szellemesnek, nem ugyan a fordulatban, de az egész cselekvényen át túlságosan érezhető hiánya tette az *Aranylakodalom*-at, Almási darabját annyira unalmassá, hogy a közönség dacára azon kiváló alakításoknak, melyeket Prielle Kornélia, Szigeti és Ujházi nyújtottak, már-már zúgolódnai kezdett. Pedig alapjában véve egyike a legszellemebb ötleteknek, egyike a legkiválóbb költői gondolatoknak az a kis mese, mely az Arany lakodalomban van feldolgozva. Egy grófi pár ünneplő boldogságában mindenkitől elzárkóztottan arany lakodalomát, midőn megérkezik a grófnak egy régi jó bajtársa, kívül több mint ötven év óta nem találkozott és a ki nagy csodálkozással hallja, hogy minő ünnep készülődik ma itt. Szó szót erőszakol az ajkakra és a vén vendég elbeszéli, mint tartja az öreg szívét még ma is bűvöletben az a nápolyi dal, melyet ötven esztendő előtt Velenczében egy magyar leánytól hallott. E beszéd közben a melleszobából fölhangzik újra a dal és a

báró a megcsalatott szív egész keserűségével kér elégtételt a sír szélén álló barátjától, kinek neje Valerie az egykori imádott lény. Minő kiváló repertoirdarabja lehetett volna e kis csevegés a nemzeti színháznak művelt közönsége előtt, ha a causerie ne csak itt tudna melegíteni, míg leghosszabb jelenetei az unalom posványába süllyednek? És mi valóban csak csodálkozni tudtunk, hogy Almási, ki a színpad minden titkát oly jól ismeri, nem talált módot, hogy alakjainak történetét másképp tudassa velünk, mint éppen ez alakok szájából fakadó hosszadalmas és aprólékos elbeszéléseivel.

«A bálkirályné» bár a legélténkebb és sok tekintetben a legsikerültebb, a szellemesség híjával épp az iránt támaszt kétséget, vajjon megérdemli-e a vígjáték nevet? Mi azt hisszük, hogy a bálkirályné határozottan bohózat és mint ilyen egész az utolsó jelenetig nagyon sikerült. A vége el van ejtve, mert nem csattan. Az olyan egyfelvonásos bohózatoknál, vagy mondjuk vígjátékoknál, hol — mint itt is — egy kis czél érdekében sok minden történik, a kis czél elérésének váratlanul, meglepve kell érkeznie. Ha oly hosszan vajúdik, mint Fodor Tasziló lemondása, érdektelenné válik és elveszti hatását. Lám, mit segített volna itt is egy szellemes fordulat?...

A bálkirálynét azonban úgy is, a mint van, mi bátran soroljuk legjobb bohózatunk közé. A sok, gazdag parthiet vadászó tánczos; Fodor Tasziló statisztikája a férjhez menendő leányok hozományáról; a nagyralátó Füleky Nathália, ki leányát Pestre hozza a jogászbálba és nem válogatja a módot, melylyel tánczosokat szerez neki; a papucs-kormány alatt szolgáló tevékenységre kárhóztatott férj, mind olyan elemek, melyek Berczik szerencsés műsájának intervenciójával ügyesen szövődtek egy kerek cselekvény alakjaivá. Ha még hozzá tesszük, hogy ez alakok a legügyesebb színészi alkotásokban léptek a színpadra, lehet-e csodálkoznunk, hogy a tetszés nagyon zajos volt! Valóban mi újra fényes bizonyítást szerezhettünk róla, hogy a nemzeti színház, középfajú drámai művek előadására oly erővel rendelkezik, minőkkel ritka színház büszkélkedhetik. Első sorban is *Nádayról* kell megemlékeznünk, ki a bálkirályné Fodor Taszilóját annyi művészi taktikával játszta, hogy alig volt kéz, mely egy elismerő tapssal ne adózott volna neki. Mellette *Ujháziról* kell megemlékeznünk, ki úgy «A harmadik» angolját, mint az «Aranylakodalom» báróját jelesül játszta; kiváló alakítást mutatott az utóbbiban, egy különös érdes, de annál érzékenyebb szívű vén emberben. Kivülök P. *Márkus Emilia* «A harmadik»-ban mint gróf Réthátné, *Prielle Cornélia* «Az aranylakodalom»-ban, mint a gróf neje, G. *Csillag Teréz*, mint a «Bálkirályné» Jozefineje és *Szathmáryné* mint a bálkirályné anyja, nyújtottak igazán distingválvt élvezetet.

DR. BERÉNYI PÁL.

A SZÍNPADI RENDEZÉSRŐL.

ATTÓL a pillanattól kezdve, a melyben a műgény a darab előadásával szemben, mint egészszel jelenetkezik, midőn az ensembled már az

egy szerepek jó alakítása fölé helyezik, akkor kezdődik a rendező szereplésének jelentősége. Valamint a hadászat is csak akkor nevezhető művészetnek, midőn az egyes katonák ügyessége és bátorsága a vezérnek egységes fegyverét képezik, úgy a színpadon is csak akkor lehet művészi ensembledről szó, ha a darabban foglalkozott színészek úgy engedlmeskednek a rendezőnek, mint a hadsereg a fővezérnek.

Az előadás művészi sikere a színész lelkesedésétől is függ, melylyel szerepén csüng, úgyszintén a pillanat szerencsés invencziójától. De csak részben. Az egész sikeréhez csak kevéssel járul a részletben elért tökély. Innét csak a harcászatra utalunk. A színész lelkiismeretes alakítása az előadásban annyi csak, mint a katoná, no vagy hogy kvalifikáljunk, a katonatiszt hősisége és ügyessége egy nagy és komplikált hadjáratban. Sőt a bravour, a halált megvető vakmerőség a — magában igen szép katonai erények — míg az ütökzet, vagy éppenséggel az egész hadjárat gyászos kimenetelének lehetnek okozói. Így az erősen és túlságos pretenzióval fellépő egyes szerep az egész előadást feldöntheti. És ha ily esetben a közönség a színésznek adna igazat, még ha a darab tetszene is, még ha a hiú szerző a színésznek szép komplementumokat is csinálna, a jó rendezőnek ilyen alkalommal úgy kellene a színészszel tenni, mint a nagy brandenburgi választófőjedelem tett Homburg herczeggel a fehrbellini csata után.

Ha a színpad hivatását és kötelességeit vesszük szemügyre, önkéntlenül az állami szervezetre kell gondolnunk. A rendező ideáljában az államférfi körületekintését és egyéb tulajdonságait kell, hogy feltaláljuk. A rendezőre nézve nem lehet az egyesnek sikere mérvadó. A felhasznált szerekek úgy mint a valóságban, a deszkavilágban is egyenes arányban kell állniok az egésznek potenciájához. A szerekek soha sem szabad az egésznek ártalmára lenni, nem szabad nekik a színpad erejét annyira kimeríteni, hogy miattuk például a repertoire fennakadást szenvedjen és minden más az egy mellett a jelentéktelenségig süllyedjen alá.

Hogy a rendező egész művészi eljárásának következetesen megfelelhessen, hogy minden eseményt, nagyot és kicsinyt tervszerűleg előkészíthessen és sikeresen kiaknázzon, a rendezőnek épp oly nagy hatalomra, mint bízalomra van szüksége. A kis állam törvényeit szigorúan kell neki megtartani, a színpadon pedig az absolut uralkodó hatalmát gyakorolni. És a színház története azt mutatja, hogy az az ensembled volt a legjobb, melynek rendezője maga képes volt oly darabot írni, annak minden nehéz szerepét eljátszani és végre oly rendező, a ki maga igazgató volt.

Művészi ensembled csak oly rendező hozhat létre, a ki egy személyben író, színész és igazgató. Egész Magyarországon egy rendező van. Ez *Paulay Ede*. A nemzeti színház híres ensembledjét ő teremtette meg éppen a fentebb említett kvalifikációval fogva. Nem kultiváljuk az üvegházi hazafiságot, de nem is csaljuk meg magunkat. Nagy művésziünk, a

szó ideális értelmében a nemzeti színházban nincs. És mégis tiszta, aesthetikai élvezetet lel mindenki első színpadunk előadásain. A rendező, a művelt író, a gondolkodó színész, a körültekintő igazgató egy személyben van, ki a szereket kiváló ügyességgel olvastja be az egészbe. Két híres rendezőről szeretnek még nálunk beszélni. Molnár György és Kovács Gyuláról. Nem azok. Az ő rendezésük lármás külsőségeken alapul; aztán *sit venia verbo*, mindkettő rossz színész.

Mint minden művésznél, úgy a rendezőnél is első kellék a finom fül és az éles szem; distinguált ízlés, nagy műveltség, helyes érzék és szaktudomány a többi. A beszéd természetessége, helyessége, tisztasága, karakterisztikuma és szépsége ellen elkövetett legkisebb hiba se kerülje el figyelmét. A legkisebb hazugságra, mely a beszédet kísérő gesztusban és arczjátékban nyilvánul, irgalmatlanul rá kell pirítani. Szóval a rendező a tanító. És a mi rendezőink az egy Paulay kivételével nem azok, nem tanítanak, mert nem tudnak tanítani, nem értik a saját *métier-jüket* és nem akarnak tanítani, mert restek és hibákat követnek el, mert tudatlanok. Tudományuk a routine, melyet a legtöbb a vidéken szerez. Kor és jelmez-ismeretről alig van egynek fogalma.

A népszínházban újabb időben jobban rendeznek. Így például a «Vadgalamb» és «Gerolsteini herczegnő» intelligens rendező munkájára vall. A kosztümirozásnak kellene valamivel gondosabbnak lenni. Azt hisszük, hogy *Verő* úr modern képességű és erélyes rendező. A masszák összetartásában és csoportosításában igen nagy a haladás a népszínházban. A detail-training, melylyel szép és jó kart lehet mozgatni, hiányos még. Kis hibák, de igen zavarók azért mindenhol történnek. Így nem szabadna a népszínház rendezőjének megengedni, hogy «Donna Juanita»-ban Pichgru tábornok a la Vittore Emanuele szakállal jöjjön ki. Ez hamis, és rendkívül nevetséges. Azonfelül Pichgrunek lóháton kell bejönni és quarében állást foglalni. Ez hatásos és a bevonulást consequensen festő szép tableaux. A várszínházban a rendező *Beödy* megengedi, hogy Makó a 111. számú bérkocsisban úgy beszéljen, (lotharingiai legény) mint a karrikált bécsi szokott a színpadon magyarul beszélni. Az éleztlapok Szakramentovics, Stibli és Kraxelhubereit nyelvileg francia vígjátékba bevinni megbocsáthatatlan ízléstelenség. *Beödy* mint rendező nem tud francziául. A mi színészeink mind rosszul ejtik ki a francziát, de hangtani hibát nem követnek el. *Beödy* úr regiemeje alatt *Heloise* nevű hölgyet egy francia vígjátékban az egész személyzet *Heloáznak* nevezett, a min a műveltebb publikum jóízűeket kaczagot. Különbö a vígjáték tempója, a mit megadni a rendezőnek kell, átkozott rossz *Beödynél*, ki még a szereposztáshoz sem ért. *Marczel* úr az operette-rendező pedig tudja meg, hogy ama szeszes ital neve nem maraskén, hanem maraskin, i-vel és nem orrhanggal. A «Női harczot» a vidéken, de még itt is a modern ruhában játszzák, holott beszélnek a vendéi harczokról és Bonaparte idei konspirációkról, mik majdnem száz évvel ezelőtt történtek.

De elég a példázásból.

A francia és angol színpadnak csak egyszer volt meg az a szerencsése, hogy oly rendezője volt, a ki egyszersmind színigazgató és nemzetének legnagyobb drámaírója volt. Shakespeare és Molière. Nagy távolban, de mégis legközelebb tőlük állt Schröder Ludwig, ki ha nem is volt oly drámaíró, mint a két nagy ember, mégis a rendezésben ritkította párját és a német színpad ensembleját ő alapította meg.

Míg a színpadon kimondott szó a színpadon az első helyet foglalja el, addig Shakespeare és Molière no és Schröder is maradnak tanítóknak és mintáknak. Mind a három elég határozottan nyilatkozott, hogy miképen kell a *szóval* bánni. És e három férfiú elvben egyet értett. Molière annyira is ment, hogy színészeivel próbát tartva egy kis vígjátékban a közönséget vitte színpadra. Minden rendezőnek pedig el kell tűnni, hogy reája a még most is fennálló auctoritások mértékét alkalmazzuk.

A valódi rendező hiteles okmánya a fül. Ha nincs finom hallása, melyet úgy értünk, hogy a szó legmélyebb rejtekébe be tud hatni, lehet jó ügyelő, derék costumier, vagy igen jó díszítő, de soha sem valódi rendező.

A dráma határozott, az epikus költeménytől nagyon elütő alaphangot igényel. Ez a kölcsönös beszéd hangja. Ez az alaphang még a dráma epikai, lyrai részleteire, a beszótt elbeszélésekre és monologokra is átvendő. Eltekintve az általános alaphangtól, minden mű külön alaphangot kíván és abban minden szerep, minden jelenet. Bánk-bán alaphangja más, mint Marót-báné. Bánk-é élénkebb, mint Marót-é. Severo Torelli tempója rohamosabb, mint Hernáníé vagy Ruy Blasé. Így pld. Torquato Tassonak gyorsabban kell mennie, mint Iphigenie auf Tauris. Bod vitéz más tempóban játszandó, mint Marót, és Bánk másban, mint Endre. Világosan kell az alaphangnak elválni Melinda és Izidoránál, még jobban Orestes és Iphigenia között, de legélesebben pld. César alaphangjának Manuelétől, Schiller «Messinai ará»-jában vagy Edmundé Edgáretól Learben. Melindának egy alaphangja van, Bánknak minden felvonásban más. Még jobban ki kell a tempóváltozást Othellónak emelni. A legérdekesebb példa a tempóvételre Schiller Wallenstein trilogiája. Az első rész rohamos, a második erős és jellemzetes, a harmadik klasszikus és súlyosan hömpölygő. — Mindez a rendező dolga.

Valamint a darab és a szerep alaphangját, úgy a hang alaperejét is a rendezőnek kell ellenőrizni. Különös figyelem fordítandó a teljes hang megtartására az első, másod és harmadrendű vagy mellékszerepeknél. A hamis accentus ne kerülje el a rendező figyelmét, még kevésbbé a mondatok tagolásánál elkövetett hibák. Színházainknál a főbaj ez, melyen segíteni a színész-iskola van egyedül hivatva, hol újabb időben a beszéd művészetére nagy gondot fordítanak és kezd kihalni a régi szenvedhetetlen, úgynevezett konzervatóriumi hamis hangsúlyozás, melynek főszemélyesítői Palotai Piroska, de még jobban Lánzi Ilka. A

kifejezésteljes beszédhez tartozik a helyes hangesés és a helyes moduláció. Az ezek ellen elkövetett hibák leginkább zavarják a beszéd természetességét.

A nagy közönség pedig éppen ezek iránt a legérzékenyebb. De felelősen a hibát és azonnal megmondani, hogy hol van, az a legnehezebb. Minden mondatnál, mely bizonyos célzattal ejtik ki, a hang esésének bekövetkezését a rendezőnek kellene fixirozni, ha az a rendező oktató és javító hivatását átérzi és ki akarja vinni. A hang hajlásait, mely a mondat bizonyos kifejezett értelmére vonatkozik, csakis meghatározott szókra és szótagokra kell alkalmazni. Az önkény, daczára a hangegyenlőségek különféleségének, ki van zárva. A természetes beszédzene behízogtulajdonsága ezen alapszik és épp ezért van oly nagy hatása a t meg fülére. Nálunk Csillag Teréz asszony éri el leginkább a beszéd zenéjéről alkotott eszményképét.

A kifejezésteljes szó, a szózatul és arczkifejezés már most oly benső összefüggésben állnak egymással, annyira gyámoltják és kiegészítik egymást és azok disharmoniaja oly lényeges és karakterisztikus, hogy a rendezőnek az éles szem épp oly szükséges eszköze, mint a finom hallás. De mit kasznál a színésznek, különösen a kezdőnek, a rendező éles szeme és finom hallása, ha ez a hibákat csak megmondja a közönségnek, hogy képes volna megmutatni, hogy miképen kell ezt vagy azt csinálni, szóval a szerepet előjátaszni? Hisz akkor a rendező oly inactív korrektor volna, mint a kritikus! Éppen ezért kell, hogy a rendező színész is legyen, vagy legalább bírjon a czélhoz szükséges tulajdonokkal, a mint ez például nagy mértékben megvolt Wagner Richardnál, Laubenél és megvan Strakosch és Paulaynál. Ha nincs ilyen par excellence művezető, vagy mint németül mondják Vortragsmeister, akkor legjobb az úgynevezett rendezői kollégium, mint a bécsi burgszínháznál, hol Sonenthal, Lewinsky, Hartmann, Baumeister és Gabillon, mint elismert tekintélyek osztozkodnak a rendezés fontos ügyeiben. Jó volna ez így nálunk is. Tóth Imrével lehetne tovább is ügyelői dolgokat végeztetni, a színpadot előkészíteni, a mi szintén nagy műzlést igényel, de rendeztetni, színészeket oktatni soha.

Végül, ha a rendező telelős az ensembleért, akkor reá kellene a színház személyzetének összeállítását is bízni. Neki kellene a szerződések kötni minden szakmára és senkit sem szabadna neki feloktroynálni. Azért kell a rendezőnek igazgatónak is lenni, vagy legalább ennek *pouvoirjával* bírni. Ez utóbbira nézve a nemzeti színháznál a viszonyok tökéletesek, hol az igazgató kitünő rendező és a rendező teljhatalmú igazgató, a kit megmi túlzás nélkül a magyar színpad összjátéka megalapítójának nevezhetjük. Fr.

SZÍNHÁZI HÍREK.

— A várszínház személyzete beleharapott a héten a klasszicitás almájába; színre hozta Molière Fősvényét. Ugy látszik azonban ez az alma nemcsak nekünk, néző közönségnek, volt fanyar, de keserű

lehetett magának az igazgatóságnak is, mert a második egész héten hirdettet vigjátéki estétől elállt és a Darvinistákat elzárta jobb időre. Talán nem lett volna kár hasonlóan bánni el a Fösvényvel is és bizonyára legalább is addig fösvénykedni Molièrrel, míg a színlap fogalmazója megtanulja, hogy a Fösvényt, nem Kazinczy Ferencz, hanem Kazinczy Gábor fordította. Különben nem ez az egy volt, a mi a boszantásig bántott mindenkit; a szereposztás is oly maliciózus kéznyomait árulta e., hogy mi nem tudtuk, vajjon a rosszakaraton vagy a rövidlátáson csodálkozunk?... Nekünk nincs szerencsénk egészen alaposan ismerni a várszínház tagjainak kvalifikációját, de Fruzsiniát jobb kezekbe tudtuk volna adni, mint volt Nagynéban, ki egy fufangos francia özvegy helyett, az almás kofaknál nem sokkal magasabban álló yvelves asszony kerepelésével bántotta idegeinket. Azután nem óhajtjuk elfeledni Balogh Etel gyöngéit — de mi eddig őt Kecskeméty Irmánál — bár tisztelet a kisasszony törekvésének — mindig jobb színésznőnek tartottuk. És midőn épp a «Fösvénynél» újra láthattuk, hogy miképp tette Kecskeméty k. a. tönkre szerepét és miképp iparkodott Balogh Marianneból élvezhető alakot teremteni: csodálkozva kérdeztük, hogy ugyan mért nincs ez a szereposztás megfordítva és mért nem játsza Kecskeméty k. a. Mariannet, viszont Balogh Elizt?... De hát igazi okát mi ennek nem tudjuk, nem is tudhatjuk és az eddig már számtalanszor tapasztalt rendezői botlásoktól tanulva resignálunk azzal: «Schurke der mehr gibt...» Még magáról Harpagon alakítójáról, Makóról kell szólnunk. Kategoricze mondjuk ki, hogy benne volt mindaz, a mit mi Makótól várhatunk, de nagyon hiányzott belőle az a mély lélektani és karakteristikális tanulmány, mely nélkül Molièret játszani nem lehet. Mellette *Benedek*, *Szirmai* és *Rónaszéki* elég ügyesen játszták le szerepeiket.

b. p.
= HAASE FRIGYES a nagy német színész csütörtökön vett szívélyes búcsút fővárosunktól egyik legérdekesebb szerepében, Richelieuban. A közönség és a német színház személyzete versenyzett egymással a nagy művész kitüntetésében, ki utolsó szerepével, Richelieu mesteri és vakító nuanceokkal telt alakításával befejezte azt a felséges alakosoportot, mely feledhetetlen lesz mindazok előtt, kik azt sokat látták és megértették. Bizonyos az, hogy német színész nálunk oly általános érdeklődést, mint Haase, nem keltett, jele annak hogy megértették és méltányolták.

= NÉMET SZÍNHÁZ. Czibulka katonazenekarmester «Pünkösöd Florenzben» című operetteje pénteken került először színre a német színházba, elég erős külső sikerrel, melyet azonban a földszínen ülő intelligens közönség oppositio nélkül nem hagyott. Ezen oppositio jogos volt és méltányos: az unalmas szövegkönyv minden részében izetlen és durva, éleztet keres és badarságot produkál lépten-nyomon: hogy egyáltalában előadhatónak találtatott, újabb jele az operette-műfaj már-már visszatarthatatlan decadenciájának. A zene valamivel jobb a szöveg-nél: a mi annyit jelent, hogy nem bántó,

de unalmas. Valóságos Sahara, alig egy-két oázissal, melynek azonban szintén meddő a talaja, s csakis a reminiscencia- vadászok céljainak fog megfelelni. A német színház derék operette személyzete a szöveg és zene ónsúlyát el nem bírta, s resignatióval játszta le a darabot. *Thaller* úr komolyan akart énekelni — s nagyon jó komikusnak bizonyult; *Drucker* k. a. jól énekelte volna, ha lett volna mit, *Herger* k. a. pedig, úgy látszik, distonálásal akarta a compositiót lábra segíteni. A különben kitünő *Fabbiani* pedig oly szász-zsidó jargont produkált, melyért akármelyik drezdai börszianer joggal megirigyelhétné. A karzat azonban tapsolt és tombolt: jó lesz ezen operettet talán onnan is meghallgatni; a felülről áldásként leomló tévésznyilvánításokra nemcsak a szereplők jelentek meg többször a lámpák előtt azon lóval együtt, mely *Thaller* urat hozta be a színpadra, hanem velük — német színházi szokás szerint — igazgató, szerző és karmester is. Azt hisszük, ezen pünkösöd már húsvétig is el lesz felejtve.

= BERLINBEN Hevse Pál hírneves író öt felvonásos «*Alkibiades*» című drámáját a közönség az első előadás alkalmával igen melegen fogadta. A szerzőt s a nagyobb szerepek előadóit a közönség sokszor tapsolta. A darabról egyik bírálója következőleg nyilatkozik: A mese, az alakok jellemzése, a lendületteljes nyelv egyszerű klasszikus formában vannak tartva. *Alkibiades*, kit a görög *Timandra* s a perza hercegnő *Mandane* szeretnek, az utóbbi féltékenysége következtében megy tönkre. A szerző az öskor e nagy alakját nem egy történeti tragoedia, hanem egy szerelmi dráma főhősévé tette. Ez által *Alkibiades* jelleme valami don Juan-szerű, modern sentimentalizmussal vegyült színezetet nyert, mely a görögök előtt a nőkkel való bánásmódban tökéletesen ismeretlen volt. Az első két felvonás a legjobb, a többi már aránylag gyengébb. Az előadás minden tekintetben kitünő volt.

= KOMMUNARD DRÁMA. *Pyat Felix*nek ötfelvonásos drámáját, «*A házi szolgát*» 21-én adták először az *Ambigu-színház*-ban. A siker gyenge volt, és az előadás nagy zaj között folyt le.

AZ UTÁNZÁS A MŰVÉSZETBEN.

(Bef. közl.)

A költészetet illetőleg egyik szépészünk azt mondja: «művészet» per eminentiam. S valóban a költészet a művészetek művésze, tetőpontja. Míg a fentebb elsorolt művészeteket csak egyoldalúság, korlátoltság jellemzi, addig a költészet elütőleg egyetemes művészetté emelkedik, magában egyesítvén a művészetek előnyeit, s úgy az emberi bel-, mint külvilág hü előállítására hatalmában áll. Tisztán a belvilág a lantos költészetben nyilvánul, mint melyben a vágyak és lelki állapotok tolmácsoltnak; s így a zenével iker-testvér. A költészet második faja a leíró költészet; ellentétje az előbbinek: a kül-

világ képezi hatáskörét. A leíró költészetnek, mint mely kívül létező s látható tárgyak mását törekszik előállítani, alapját képezi az *utánpás*. Egy színvonalba állítható az utánpás elvét illetőleg ezzel az előadó költészet, mely az emberi életet, eseményeket, szenvedéseket és küzdelmeket stb. tárja elénk s dráma, regény vagy beszély alakjában jelentkeznek.

A *szobrász* utánoz, vagy helyesebben utánképez, a mennyiben művét csak a természetben vizsgált előkép után állíthatja elő; azonban egyszersmind eszményit is; mert mintaképét lényegben tökélyesíti, s megrisztítja mellékes vonásaitól, de szolgálilag másolni soha sem szabad, különben egy viaszalakot, vagy testszínre festett szobrot az ó-kor remek művei, mint a szintelen *Laokoon* vagy *Niobe*, fölébe kellene helyeznünk. (Az egyiptomiak szobraikat nagyobbára festették, még pedig a férfi alakokat vörös színre, a nőké pedig halvány sárgára). Művészetük egyáltalán nem tudott kiemelkedni a szolgál másolat stük köréből, s ha ismerték volna a testszín, szobraikat bizonyára ezzel mázolja be, csakhogy minél jobban adják vissza a természeti hűséget.

Egyáltalában véve, betűszerinti természetűsége soha sem törekedhetik a művész, valamint nem szabad neki természetellenességet elkövetni. Így a költő tárgyát csak eszköznek tekintheti, célja a lelki élet visszatükrözéséhez. Anyaga a külvilág, melybe szellemet kell öntenie.

Legtávolabb áll az utánpás elvétől az építészet. Ez csak a nyers anyagot köszönheti a természetnek.

A zene csupán a zöngé létrehozásához szükségelt anyagra szorítkozik, tehát csakis anyagát találja fel a természetben.

Így áttekintve a művészet öt főágát, az úgynevezett segédművészetek (színészet, mimika, táncz) vizsgálódásába nem ereszkedve — el kell ismernünk, miszerint az *utánpás* egy mellőzhetetlen lényeges eszköze a művészetnek, — de csak is eszköze s nem célja avagy épen fő célja.

P. JUHÁSZ ÖDÖN.

KÉPZŐMŰVÉSZETI HÍREK.

~ AZ ORSZ. MAGY. KÉPZŐMŰVÉSZETI társulat választmánya e hó 21-én és folytatólag 24-én *Ipolyi Arnold* püspök illetőleg *Barabás Miklós* elnöklete alatt a márczius hó 8-ára kitűzött kö gyűlés előkészítése végett, két igen látogatott ülést tartott. Ez évre a társulat bevételei 54,300 frttal, a kiadások pedig 54,202 frttal vannak előirányozva. A művészeti bizottság javaslatához képest, a választmány elhatározta, hogy *Huszár Adolfnak* mellé szobrárt márványban a műcsarnok számára *Loránffy Antal* szobrász, az elhunyt művész tanítványa készítse; síremlékének felállítására végett pedig a társulat általános gyűjtést fog rendezni. — A képzőművészeti tanácsba a társulat részéről *Huszár Adolf* helyébe *Benczur Gyula* a festészeti mesteriskola igazgatója választott meg. — A titkár bejelentette, hogy özvegy gróf *Pálffy Daun Lipótné* szül. *Lónyay Klotild Olga*, a nemrég elhunyt *teanói herceg* neje 200 frttal a társulat alapító tagjainak sorába lépett.

Idei könyvpiacunknak kiállításában legdíszesebb,
tartalomban legérdekesebb jelensége: a

Székely Tündérország

BENEDEK ELEK-től.

A 18 íves művészi czimképpel ellátott kötet ára füvé 3 forint
vászon kötésben 4 forint.

Pallas irodalmi és nyomdai részvénytársaság kiadóhivatala

Budapest, Gránátos-utca 6.

Zenetanárok lakcizemei.

ZONGORA:

Bartay János, nemzeti zenéi t. váci-u. 13.
Deutsch Willy, bálvány-utca 18.
Drescher Raimund, kerepesi-ut, kerep. udv.
Erney József, nemz. zen. t., kerepesi-ut 24.
Gobbi Henrik, m. kir. orsz. zeneakadémiai
tanár, Ferencz-József rakpart 18.
Klinger Sándor, sugár ut 23. III. em. 9. ajtó.
Kont Ilona, damjanich-utca 6.
Koschirz János, sugár-ut 89.
Major J. Gyula, váci-körút 17.
Rausch Károly, nemz. zenéi tan., Hunyady-
utca 3.
Schütze Rezső, nemz. zenéi tanár, nagy
korona-utca 4.
Sipos Antal, magán zeneakadémia tulajdo-
nosa, Kécskeméti-utca „Geist“-ház.
Somogyi Mór, Zrínyi-utca 3. sz. I. em. 19. a.
Vajdáfy Béla, nemz. zenéi tanár, külső
dob-utca 49.

HARMONIUM és ORGONA.

Erney József, kerepesi-ut 24.
ÉNEK.
Henderson Mary, aranykéz-utca 2. sz.
Igerics Katalin, Lipót-utca 6.
Passy-Cornet Adel, m. kir. orsz. zeneaka-
démiai tanár asszony, múzeum-körút.
Schmidt József, Lipót-utca 19.
ZENESZERZÉS.
Breisach Izidor, váci-körút 29. III. em. 8.
Erney József, kerepesi-ut 24.
Major J. Gyula, váci-körút 17.
Nicolitsch Sándor, m. kir. orsz. zeneakadé-
miai tanár, Kazinczy-utca 17.
HEGEDŰ.
Gobbi Alajos, nemz. zen. t., magyar-u. 36.
Kis Péter, nemz. zenéi tanár, Sándor-u. 5.
Mészáros Imre, nemz. zened. tr. tüzoltó-u. 19.
Pettykó Imre, Klauzál-utca 17.
Herman Mariska, Múzeum-utca 11. sz., he-
gedű, zongora, czimbalom.

„Erste Productiv-Genossenschaft der Klaviermacher“

Arany- és más magas érmeikkel
kitüntetett gyár.

WIEN.

Verschiedene goldene Medaillen und
andere hohe Auszeichnungen.

Bécsi zongoragyár Produktiv-szövetkezet

kitünő gyártmányok, melyek minden tekintetben kiállják a versenyt a leghiresebb zongorákkal.

KAPHATÓK:

Barna egyszerű hurozott

Fekete egyszerű hurozott

Barna kereszt-hurozott

Fekete kereszt-hurozott

Egyedüli főraktárak Budapesten (váci-utca 3. szám), a „Harmonia“ zongorateremben.

A „HARMONIA“

zongoratermében (váci-utca 3.) alábbi bécsi zongoragyárosok
gyártmányai találhatóak raktáron:

J. Heitzmann és fia

cs. kir. udvari zongoragyáros.
Elsőrangú gyár, mely külön-
ösen arról nevezetes, hogy a
legtartósabb hangszereket ké-
szíti. Zongorái az egész világon
el vannak terjedve. S mindenütt
egyaránt kelendőségnek és ked-
veltségnek örvendenek. Birja a
legmagasabb kitüntéseket.

Zongorahangoló lakcíme

megtudható a „Harmonia“
zeneműkereskedésben.

F. WOLLEK

Olcso közép minőségű tetsze-
tős zongorák.

EHRBAR

világhírű zongorái.

Ezen hangszerek a zongoragyár-
tás remekei közé tartoznak. Tar-
tóságra utólérhetlenek, ezen tu-
lajdonságnak köszönheti a gyár
nagy hírnevét.

Kaphatók:

Salon Stuez, diófa

kereszt-hurozott és egyszerű.

Schmidt Ferencz

Bösendorfer tanítványa.

Jó minőségű tartós zongorák:

Rövid salon, diófaból

fekete

Árjegyzék küldetük díj nélkül.

Wessely Márton

zongoragyáros.

Különös specialitás az úgy-
nevezett „Diminutiv“ zongora,
legkisebb alak s mégis erős, tö-
mör hang. Bármilyen kicsi szo-
bában is elfér. Az egész zongora
1 1/2 méter. Különböző érmek.

Hamburger Károly

bécsi zongoragyáros, készít kitünő zongorákat, melyek a „Harmonia“ zongorateremben folyton készletben tartatnak és jutányos áron kaphatók.

Stahl Ferencz

Kitünő zongorákat készít,
melyek nagy kedveltségnek
örvendenek.

HESSE L.

nemcsak, hogy szakértelemmel kezeli a hangolást, hanem mint volt zongorakészítő a hangszerek javítását is magára vállalja.

HEITZMANN NANDOR

Jó minőségű tartós zongorák

Rövid salon diófaból

„ „ fekete

POKORNY

zongoráit ajánlja a közönség
figyelmébe.

Nemcske József

zongorák. Tartós kitünő hang-
szerek. Különösen ajánlatosak
iskolák számára.